

- Ukraine (beginning of the 20th century – mid-1930s.)). *Monograph*. – Uman. PP Zhovtyi. [in Ukrainian].
5. Pushkarev L.N. (1975). *Klassifikatsiya pismennih istochnikov po otechestvennoy istorii* [Classification of written resources on native history]. Moscow. [in Russian].
 6. Raskin D.I. (1989). *Klassifikatsiya istoriko-pedagogicheskikh istochnikov* [Classification of historical and pedagogical resources]. Moscow, 85 – 89. [in Russian].
 7. Seiko N.A. (2009). *Dobrochynnist u sferi osvity Ukrainy (XIX – pochatok XX stolittia)* [Charity in the field of education of Ukraine (19th – beginning of the 20th century)]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Zhytomyr. [in Ukrainian].

(англійською переклала Прийменко Людмила Валентинівна, аспірант кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”)

УДК [378.015.31:005.336.5]:37.011.3-051

САЯПІНА Світлана

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

вул. генерала Батюка, 19, місто Слов'янськ Донецької області, Україна, 84116

E-mail: pedagogi@i.ua

ТИМОШЕНКО Марина

аспірант кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

вул. генерала Батюка, 19, місто Слов'янськ Донецької області, Україна, 84116

E-mail: margaritka47@ukr.net

ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ЗВО ЯК ЧИННИК ОСОБИСТІСНО-ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ

Анотація. У статті акцентовано увагу на тому, що для підтримки особистісно-професійного саморозвитку студента треба повне цілісне використання педагогічних можливостей і ресурсів освітньої установи й навколишнього соціуму, вибудовування системи особистісно-розвивальних і змістотворчих взаємин між суб'єктами. Проблеми освіти та підготовки фахівця мають тенденцію до розглядання у взаємозв'язку з іншими педагогічними системами та соціальними явищами в суспільстві. Під

© Саяпіна С., Тимошенко М., 2019

освітнім простором розуміємо педагогічну категорію, цілісну інтегративну одиницю соціуму й світового освітнього простору, нормативно чи стихійно структуровану, що має свою систему координат; вона сприяє ефективній підготовці педагога до педагогічної взаємодії, його соціального самовизначення, культурного, особистісного, ментально-емоційного розвитку, загальнопедагогічної та мовної підготовки, зміни особистісного світорозуміння та поведінки. Сутність освітнього простору полягає у формуванні в майбутнього вчителя готовності до педагогічної взаємодії, що є необхідною інтегративною якістю особистості та схильною до впливів середовища. Як частина середовища є навчальна й виховна діяльність, що входять у цілісний освітній простір, де центральною частиною є особистості викладача та студента, формують особистісний освітній простір. Структура освітнього простору представлена сторонами-гранями: соціокультурною, комунікативно-мовною, афективно-мовною спрямованостями.

Ключові слова: освітнє середовище, освітній простір, виховний простір, заклади вищої освіти, майбутній фахівець.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Вітчизняна система освіти переживає період радикальних змін, які обумовлені соціальними змінами в нашій країні та світовій спільноті. Назріла нагальна потреба входження освітнього простору України у світовий освітній простір, що вимагає проведення вченими теоретичних і прикладних досліджень із вивчення різних аспектів освітнього простору.

У результаті динамічного розвитку сучасного суспільства підвищуються вимоги до професійної мобільності фахівця, що визначає якість і вектор перетворень в організації його професійної та особистісної підготовки. Орієнтація на традиційну передачу накопичених людських знань й умінь сьогодні стає неприйнятною. Це призводить до зміни смислів педагогічної діяльності у ЗВО й визначає необхідність розв'язувати в освітньому процесі проблему підтримки особистісно-професійного саморозвитку студента як умови його професійного самовдосконалення та реалізації. Для забезпечення ефективності цього процесу значущим є повне цілісне використання педагогічних можливостей і ресурсів освітньої установи й навколишнього соціуму, вибудовування системи особистісно-розвивальних і змістотворчих взаємин між суб'єктами.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У контексті розв'язання окресленої проблеми актуальність набувають праці вчених, де розкрито питання організації освітнього середовища як засобу набуття різноманітних компетентностей фахівцями (В.Артеменко, А.Кух, Н.Морзе, С.Мякішев, В.Слободчиков, В.Ясвін), діяльності студентів у

інформаційно-освітньому просторі (А.Алексюк, А.Вербицький, М.Головань, Г.Гецов, І.Ільясов, В.Козаков, Л.Панченко, В.Якунін).

Освітній простір як предмет наукових досліджень перебуває в центрі уваги вітчизняних і зарубіжних учених (Н.Бастун, С.Бондирева, В.Гаврилук, С.Гершунський, В.Гинецінський, І.Демакова, Б.Ельконін, Л.Новикова, Л.Макар, Н.Рибка, А.Самодрін, Н.Селіванова, В.Слободчиков, Т.Ткач, І.Фрумін, І.Шалаєв, І.Шендрик, Т.Чернецька, Г.Щевельова, А.Цимбалару та ін.) і переважно розглядається із двох позицій – як об'єктивний та суб'єктивний феномен. Натомість гуманізація системи освіти передбачає побудову освітнього простору як багатомірної педагогічної реальності в нерозривній єдності цих двох позицій.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в розкритті підходів щодо визначення сутності освітнього та виховного просторів у ЗВО як педагогічних категорій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Термін «освітній простір» став часто траплятися в педагогічних дослідженнях лише в останні 10 років. Раніше в науці для позначення понять, подібних до нього, використовували терміни «середовище», «ситуація», «система», «світ» тощо.

Так, ще в першій половині ХХ століття, описуючи навколишній простір, що створило його як особистість, М.Бердяєв називав «Я і світове середовище» ту главу, в якій розглядав вплив сім'ї, батьків, школи та довкілля. М.Бердяєв підкреслив зв'язок окремо взятої людини із цілим світом: «Витоки людини лише частково можуть бути зрозумілі та раціоналізовані. Таємниця особистості, її єдності нікому не зрозуміла до кінця. Людська особистість більш таємнича, ніж світ. Вона і є цілий світ. Людина – мікрокосм і укладає в себе все. Але актуалізовано й оформлено в її особистості лише індивідуально-особливе. Я завжди відчував свою багатоповерховість» [1].

Сам термін «простір» (від англ. Envi-ronment – оточення, навколишнє оточення, довкілля, простір, особистісний простір) уперш став траплятися в зарубіжних наукових дослідженнях (у психології; особистісний простір – С.Вапнер, 1990; навколишній простір – Ф.Верной, 1979). Ф.Верной ще в 70-ті роки ХХ століття проводив крос-культурний аналіз здібностей і впливу навколишнього простору. Він уважав, що інтелект частково залежить від індивідуальних генетичних відмінностей, а почасти від стимулювального чи гальмувального впливу довкілля.

У педагогічних дослідженнях 80-их років ХХ століття питання освіти все частіше вивчалися з погляду цілого процесу, взаємозв'язку з довкіллям, але терміна «освітній простір» ще не було. Замість нього використовували термін «ситуація» для характеристики тимчасової

координати освітнього простору, тобто характеристики якісного стану низки освітніх систем у цей період часу.

На думку І.Демакової, поняття «простір» не ідентичне поняттю «середовище». Якщо середовище – це даність, яка не є результатом конструктивної діяльності людини, то простір – це результат педагогічного освоєння цієї даності. Отже, процес проектування виховного простору – це системоутворювальна діяльність щодо цілеспрямованого аналізу, прогнозування, освоєння, перетворення та забезпечення розвитку педагогічної дійсності.

Аналізуючи різні підходи до поняття «простір», визначимо педагогічний ризик проектування виховного простору як «системи, в якій основна роль керівника і визначає смисли суб'єкта належить організаторам і педагогам, а не студентському співтовариству». У такій системі переважає педагогічно сформований спосіб життя як певний моральний ідеал (часто формальний), насаджуваний у систему людських відносин наказом зверху. У процесі недооцінювання значущості опори на суб'єктності студентів виявляється їх інфантильність, споживацьке ставлення до життя та процесу своєї професіоналізації. Як ключову характеристику виховного простору І.Демакова визначила відповідальність вихованців за його створення та вдосконалення. В умовах вишу студенти нарівні з педагогами є суб'єктами його освоєння. На наш погляд, виховний простір лише тоді може стати чинником особистісно-професійного саморозвитку майбутнього фахівця, коли він створюється та розвивається природньо, коли враховуються ресурси, педагогічні можливості та традиції середовища вишу, коли воно стає і простором студентської спільноти, наповненим реальними питаннями, проблемами молоді, які вони самостійно вирішують; коли студенти сприймають простір вишу як власну територію, за яку вони несуть відповідальність.

Проблеми освіти та підготовки фахівця мають тенденцію розглядатися у взаємозв'язку з іншими педагогічними системами та соціальними явищами в суспільстві. Але термін «система» як «безліч елементів, що знаходяться у відносинах і зв'язках один з одним, утворюють певну цілісність, єдність», не враховує процесів, що відбуваються за її межами й надають їй істотний вплив. Усе частіше в наукових дослідженнях з'являються терміни «простір», «освітній простір». Але оскільки галузь освіти існує не ізольовано, а в певному соціальному середовищі, яке в значно визначає її функціонування та розвиток, то й освітні системи, перебуваючи в певних умовах, виявляються залежними від них. Тому середовище, уся людська цивілізація є специфічною умовою існування систем освіти, що визначає сутність їх розвитку. Як теоретичну

форму відображення середовища існування освітніх систем все частіше називають освітній простір [8].

Про це писав В.Гинецинський: «Освітній процес, будучи на категоріальному рівні невід'ємною стороною розвитку й функціонування людського суспільства, на емпіричному постає як різноманіття співіснуючих і/або змінювальних один одного специфічних структур соціальної взаємодії різного масштабу, які забезпечують у кінцевому рахунку становлення єдиної людської цивілізації. Найменшою структурною одиницею такої взаємодії є діада «учитель-учень», найбільшою – світовий освітній простір» [4].

Теорії освітнього простору приділяється все більше уваги в науковій літературі 90-их років ХХ століття (З.Батюкова, Н.Морозова, В.Позднєв, Н.Соловйова, Л.Сисоєва, Л.Санкін, Н.Стадник, Г.Сериков та ін.). У найширшому сенсі під терміном «простір» розуміють безліч об'єктів, між якими встановлено взаємини. Освітній простір організовано як скупчення, сукупність, безліч освітніх систем, причому кожній відводиться певне місце, обумовлене не лише складом і функціями самої освітньої системи, а також іншими причинами. У тезаурусі «Нові цінності освіти» під освітнім простором розуміється наявне в соціумі «місце», де суб'єктивно задаються безлічі відносин і зв'язків, де здійснюється спеціальна діяльність різних систем (державних, громадських і змішаних) із розвитку індивіда і його соціалізації.

У 90-ті роки ХХ століття з'являється низка досліджень, присвячених проблемам освітнього простору чи його окремих рис і характеристик. Т.Борисова розглядала освітній простір як чинник соціального виховання школярів і, відповідно, визначає його не лише як реально наявний просторово-часовий континуум функціонування певних відносин у галузі утримання та організації освіти, що ґрунтується на реальній інформаційно-директивній основі, але і впорядковані, стійкі взаємодії особистості з відкритим соціально-освітнім середовищем, із сім'єю як інститутом освіти та соціальними освітніми інституціями, орієнтованими на її самореалізацію, на формування здорових відносин у різних галузях її життєдіяльності, серед дітей і дорослих, а також у соціумі цієї особистості.

Освітнє середовище вищу включає виховний простір, в якому здійснюється педагогічно доцільна діяльність щодо актуалізації та підтримки особистісно-професійного саморозвитку студента. Категоріальний апарат педагогіки збагатився новими смислами поняття «виховний простір» завдяки науковим дослідженням Л.Новікової, І.Демакової, Н.Селіванової та ін., які розглядають його сутність із різних позицій: як особливу педагогічну реальність, адекватну складовим вихованості людини (Л.Новікова) [10]; як результат діяльності творчого та

інтеграційного характеру (Н.Селіванова) [12]; як динамічну мережу взаємопов'язаних педагогічних подій, які є умовами особистісного розвитку людини, що створюються колективними чи індивідуальними зусиллями (Д.Григор'єв); як освітній розвивальний простір, у якому спеціально змодельовані місце й умови, що забезпечують різноманітні варіанти вибору оптимальної траєкторії розвитку та дорослішання особистості (В.Степанов).

Виховний простір вишу є системою та має складну структуру, що складається з таких компонентів: цілі, що розділяються всіма учасниками процесу створення виховного простору; вихідної єдиної педагогічної концепції, тобто сукупності ідей щодо осмислення й освоєння виховного простору вишу; суб'єктів діяльності, що її організують і беруть у ній участь; розгалуженої системи відносин, що інтегрує суб'єкти та компоненти простору в якусь спільність; середовище чи культурне оточення вишу, соціуму, яке освоюється в процесі його осмислення як простору потенційної життєдіяльності суб'єктів.

Суттєвою й якісною характеристикою виховного простору як системи є його цілісність. Цілісність – це результат різноманітності як елементів, так і взаємозв'язків між ними за наявності загальної педагогічної концепції, прийнятої та підтримуваної всіма суб'єктами системи. Цілісність виховного простору виявляється в спільності мети виховання студентів, методологічного взаємозв'язку підходів до їхнього виховання, напрямків виховання, координації виховних зусиль педагогів й інтенцій самовиховання студентів.

Із цих позицій виділимо цілу серію педагогічних ризиків проектування виховного простору вишу. На думку Л.Новікової, з одного боку, розвиток виховного простору – це рух до його цілісності, тотальності та повної упорядкованості, а з іншого – цілісність може стати причиною стагнації системи та зупинити її розвиток. Цей педагогічний ризик зупинки розвитку виховного простору може стати результатом формального ставлення до осмислення його виховного потенціалу, у процесі якого уніфікувати та стандартизувати використання можливостей культурного оточення вишу та соціуму. Під час такої педагогічної взаємодії стає менше несподіваних і непередбачуваних ситуацій для спонтанних виявів особистості. А виховний простір із жорсткою структурою та без творчого осмислення його можливостей припиняє бути активним засобом виховання [10]. Як вважала Н.Селіванова, неправомірно очікувати поступального лінійного розвитку феномена «виховний простір». Нестабільність – запорука того, що виховний простір «живий і здатний до розвитку» [12, с. 38].

Виховний простір в установах професійної освіти (як у вишах, так і в технікумах, училищах, ліцеях) розвивається швидше, ніж інші соціальні виховні галузі й ніколи не досягає високого ступеня цілісності. На думку Л.Новикової, це є природним, так як швидко відбувається зміна поколінь вихованців і в освітній заклад постійно долучається щось нове. Виявляються нові можливості середовища, нові зв'язки між суб'єктами виховного процесу. Нами виділено наступний педагогічний ризик відповідальності впливу виховного простору на процес особистісного та професійного саморозвитку студентів. Автор ідеї середовищного підходу Ю.Мануйлов обґрунтував положення про вплив середовища на розвиток особистості вихованця. «Середовище осереднює особистість (багате виховним потенціалом – збагачує, бідне – збіднює)» [9], а формальне – формалізує відносини особистості до самої себе, до інших і до суспільства. Актуальним у такому процесі стає форма, а не її смисли та зміст, що призводить до необхідності особистості адаптуватися до умов, а не розвивати власний потенціал. Чим триваліше перебування особистості в середовищі, то більша її осередненість. Зауважимо, що чим жорсткіше структура виховного простору у виші, тим більш формальний процес виховання студентів, нижче ефективність виховного впливу та менше ймовірність самовиховання студентів.

Як ще один педагогічний ризик ми виділяємо різноманітність і часту суперечливість педагогічних позицій організаторів виховного простору, педагогів, які здійснюють безпосередню реалізацію виховних ідей. Це певний суб'єктивний чинник сприйняття педагогами мети виховання, авторська інтерпретація методів і форм здійснення виховання, власної політичної позиції і позиції студентів у цьому процесі. Різноспрямованість педагогічних уявлень про взаємодію педагога та студентів є перевагою та недоліком у процесі створення та розвитку виховного простору. Відомо, що особистість у педагогіці є значущим чинником виховання, і як педагог бачить і розуміє свою виховну місію, так він і буде здійснювати власну педагогічну діяльність. Якщо педагог не може прийняти цінності виховного простору, осмислити його з тих же позицій, що й автор ідеї концепції виховання в освітньому закладі, то й реалізація цих ідей у практиці виховання буде неефективною чи навіть руйнівною. Тому не може бути авторства однієї людини чи вузького колективу в розробці загальної для всіх суб'єктів виховання концепції виховного простору. В умовах проектування ефективного виховного простору повинен бути забезпечений діалоговий режим його створення, можливість узгодження різноманітних методологічних позицій педагогів, можливість взаємодії всіх суб'єктів по вертикалі та горизонталі, надання їм умов вибору та

самовизначення в педагогічній реальності. Це можливо лише на основі колегіальної взаємодії суб'єктів проектування.

На думку Н.Крилової, створюючи зі студентами культурно значущу ситуацію освіти та саморозвитку, педагог вступає в особливий виховний простір – «простір проекту» [5, с. 192]. Учена вважала, що кожен педагог повинен самовизначитися не просто як транслятор якоїсь (що часто минає) культури, а як активний учасник того культурного середовища, в якому живе та розвивається вихованець.

Проектування виховного простору має враховувати можливості управління його розвитком, яке, на думку Н.Селіванової, може здійснюватися двома шляхами: революційним й еволюційним. Перший названий А.Макаренком «методом вибуху» і викликається надзвичайними обставинами. А в процесі реалізації другого шляху – еволюційного – важливими є наявність своєчасної об'єктивної інформації про стан і потенціал виховного простору й можливості його розвитку та прагнення педагогів і студентів до творчого постійного пошуку, що робить процес створення й ускладнення виховного простору планомірним і керованим. Уплив виховного простору вищу зумовлено сприйняттям його студентами, їхнім долученням у процес його створення та вдосконалення. Ефективність освоєння цього простору студентами залежить від того, яким вони його бачать (уже сформованим і незалежним від нього чи складним і можливим для участі в його створенні та перетворенні) [12].

Чи є можливість у студентської спільноти змінювати ситуацію, ускладнювати структуру виховного простору? Які засоби й форми для цього надані педагогами? Л.Новикова виділила закономірність розвитку виховного простору, яке створюється та розвивається не лише під впливом педагогів, а й за рахунок внутрішніх процесів самоорганізації, тобто за рахунок власних зусиль студентів.

Під час моделювання виховного простору вищу особливе значення має його діагностика, облік позитивних потенціалів і негативних наслідків його реалізації, вивчення потреб і мотивів його учасників, аналіз неформальних об'єднань педагогів і студентів. Від якості аналізу й рефлексії проектування та здійснення виховного простору залежить і ефективність процесу виховання та самовиховання студентів. У цій ситуації можна обґрунтувати ще один ризик – ризик міфологізму результатів виховного впливу. Виключивши рефлексію своїх виховних інтенцій, підійшовши формально до оцінки успішності взаємодії лише за зовнішніми ознаками, виключивши багатовимірність оцінювання результативності виховання та самовиховання студентів, ми приходимо до безпідставних позитивних результатів педагогічної діяльності: нам здається, що ми зробили все можливе, використовували всі умови

виховного простору. Отримані результати за формальними ознаками дають відчуття ефективності проведеної виховної роботи. Проте, помітивши недоліки виховання в процесі неформального спілкування студентів, коли немає поруч «наглядача», ми не співвідносимо ці вияви зі своїм педагогічним впливом і результатами проектування. І, відповідно, посилюємо міфологічність своєї виховної діяльності. Тому наявність багатовимірною зовнішнього аналізу та постійної рефлексії у всіх суб'єктів виховного простору своїх відносин і діяльності додасть процесу розвивальний характер [7].

Отже, створення виховного простору є, з одного боку, розробкою соціально-педагогічного проекту з урахуванням умов, можливостей і традицій освітнього закладу, а з іншого – спеціальну колективну діяльність щодо зміни педагогічної реальності, тобто реалізації проекту в практику.

Висновки. Розглянувши всі перераховані вище підходи щодо поняття освітнього простору, ми під освітнім простором розуміємо педагогічну категорію, цілісну інтегративну одиницю соціуму й світового освітнього простору, нормативно чи стихійно структуровану, що має свою систему координат; сприяє ефективній підготовці вчителя до педагогічної взаємодії, його соціального самовизначення, культурного, особистісного, ментально-емоційного розвитку, загальнопедагогічної та мовної підготовки, зміни особистісного світорозуміння та поведінки.

Сутність освітнього простору полягає у формуванні в майбутнього вчителя готовності до педагогічної взаємодії, що є необхідною інтегративною якістю особистості та схильною до впливів середовища. У якості частини середовища виступають навчальна й виховна діяльності, що входять у цілісний освітній простір, де центральною частиною є особистості викладача та студента, формують особистісний освітній простір. Структура освітнього простору представлена сторонами-гранями: соціокультурною, комунікативно-мовною, афективно-мовною спрямованостями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бердяев Н.А. О назначении человека / Н.А.Бердяев. – М.: АСТ: АСТ МОСКВА: ХРАНИТЕЛЬ, 2006. – 478, [2] с. – (Философия. Психология).
2. Виленский М.Я., Мещерякова Е.В. Образовательное пространство как педагогическая категория / М.Я.Виленский, Е.В.Мещерякова // Педагогическое образование и наука, 2010. – С. 8–12.
3. Гаврилюк В.Ю. Теоретичні аспекти створення та функціонування інформаційно-освітнього середовища сучасного позашкільного

- навчального закладу / В.Ю.Гаврилук // Народна освіта. – 2016. – Вип. 3. – С. 49–57.
4. Гинецинский В. Проблема структурирования мирового образовательного пространства / В.Гинецинский // Педагогика, 1973. – № 3. – С. 10.
 5. Крылова Н.Б. Культурология образования / Н.Б.Крылова // Народное образование. Сер. «Новые ценности образования». – 2000. – № 10.
 6. Лобач Н. В. Освітнє середовище як засіб формування інформаційно-аналітичної компетентності студентів / Н.В.Лобач // Наукові записки. – Випуск 5. – Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. – Ч. 1. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2014. – С. 42–46.
 7. Лукина Е.О. Проектирование воспитательного пространства вуза: анализ педагогических рисков / Е.О.Лукина / Педагогическое образование и наука, 2010. – № 4. – С. 69–72.
 8. Макар Л.М. Сутність освітнього середовища в педагогічному процесі / Л.М.Макар // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2013. – Вип. 30. – С. 229–236.
 9. Мануйлов Ю.С. Средовой подход к воспитанию / Ю.С.Мануйлов // Педагогика. – 2000. – № 7. – С. 25–39.
 - 10.Новикова Л. И., Кулешова И. В. Воспитательное пространство: опыт и размышления / Л.И.Новикова, И.В.Кулешова // Методология, теория и практика воспитательных систем: поиск продолжается. М., 1996. – С. 5–48.
 - 11.Панченко Л.Ф. Теоретико-методологічні засади розвитку інформаційно-освітнього середовища університету: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.10 / Л.Ф.Панченко; ДЗ «Луган. нац. ун-т ім.Т.Шевченка». – Луганськ, 2011. – 44 с.
 - 12.Селиванова Н.Л. Современные представления о воспитательном пространстве / Н.Л.Селиванова // Педагогика. – 2000. – № 6. – С. 35-39.
 - 13.Ткач Т.В. Освітній простір особистості: психологічний аспект: монографія / Т.В.Ткач; Інститут ім. Г.С.Костюка АПН України. – К.: Запоріжжя, 2008. – 272 с.
 - 14.Цимбалару А.Д. Теоретичні та дидактико-методичні засади педагогічного проектування освітнього простору в школі I ступеня: автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.09 / А.Д.Цимбалару. – Київ; НАПН України, 2014. – 41 с.

Стаття надійшла до редакції 02.06.2019.

САЯПИНА Светлана

доктор педагогических наук, доцент, профессор кафедры педагогики высшей школы ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, Донецкой области, Украина, 84116

E-mail: pedagogi@i.ua

ТИМОШЕНКО Марина

аспирант кафедры педагогики высшей школы ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

ул. генерала Батюка, 19, г. Славянск, Донецкой области, Украина, 84116

E-mail: margaritka47@ukr.net

ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЕ ПРОСТРАНСТВО УВО КАК ФАКТОР ЛИЧНОСТНО-ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САМОРАЗВИТИЯ БУДУЩЕГО СПЕЦИАЛИСТА

Аннотация. В статье акцентируется внимание на том, что для поддержки личностно-профессионального саморазвития студента необходимо полное целостное использование педагогических возможностей и ресурсов образовательного учреждения и окружающего социума, выстраивания системы личностно-развивающих и содержательнотворческих отношений между субъектами. Проблемы образования и подготовки специалиста имеют тенденцию рассматриваться во взаимосвязи с другими педагогическими системами и социальными явлениями в обществе. Под образовательным пространством понимаем педагогическую категорию, целостную интегративную единицу социума и мирового образовательного пространства, нормативно или стихийно структурированную, что имеет свою систему координат; она способствует эффективной подготовке преподавателя к педагогическому взаимодействию, его социального самоопределения, культурному, личностному, ментально-эмоциональному развитию, общепедагогической и языковой подготовки, изменения личностного миропонимания и поведения. Сущность образовательного пространства заключается в формировании у будущего педагога готовности к педагогическому взаимодействию, которое является необходимым интегративным качеством личности и склонной к влияниям среды. В качестве части среды выступают учебная и воспитательная деятельности, что входят в целостное образовательное пространство, где в качестве центральной части выступают личности преподавателя и студента, формируют личностное образовательное пространство. Структура образовательного пространства

представлена сторонами-гранями: соціокультурная; комунікативно-язикова, афективно-язикова направленности.

Ключевые слова: образовательная среда, образовательное пространство, воспитательное пространство, учреждения высшего образования, будущий специалист.

SAIAPINA Svitlana

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of Pedagogics of Higher School of the SHEI “Donbas State Pedagogical University”

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: pedagogi@i.ua

TYMOSHENKO Maryna

Postgraduate of the Department of Pedagogy of Higher Education of the SHEI “Donbas State Pedagogical University” a

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, Ukraine, 84116

E-mail: margaritka47@ukr.net

EDUCATIONAL SPACE OF THE INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION AS A FACTOR OF PERSONALITY-PROFESSIONAL SELF-DEVELOPMENT OF THE FUTURE SPECIALIST

Abstract. The article focuses on the fact that in order to support the student’s personal and professional self-development, it is necessary to use the full coherent use of educational opportunities and resources of the educational institution and the surrounding society, building up the system of personality-developing and content-building relationships between persons. Under the educational space, it is understood the pedagogical category, the coherent integrative unit of society and the world educational space, normative or spontaneously structured, having its own coordinate system; it contributes to the effective preparation of a pedagogue for pedagogical interaction, his/her social self-determination, cultural, personal, mental and emotional development, general pedagogical and linguistic preparation, changes in personal world view and behaviour.

Key words: educational surrounding, educational space, upbringing space, institutions of higher education, future specialist.

Introduction. The domestic system of education is undergoing a period of radical changes that are conditioned by social changes in our country and the world community. There is an urgent need of entering the educational space of Ukraine into the world educational space, which requires scientists to conduct theoretical and applied researches on studying various aspects of the educational space.

Analysis of publications. The educational space as a subject of scientific investigations is at the center of attention of domestic and foreign scientists

(N. Bastun, S. Bondyreva, V. Havryliuk, S. Hershunskyi, V. Hynetsynskyi, I. Demakova, B. Elkonin, L. Novikova, L. Makar, N. Rybka, A. Samodryn, N. Selivanova, V. Slobodchikov, T. Tkach, I. Frumin, I. Shalaiev, I. Shendryk, T. Chernetska, H. Shchevelova, A. Tsymbalaru and others) and is mainly considered from two positions — as an objective or subjective phenomenon. On the other hand, humanization of the education system implies the construction of an educational space as a multidimensional pedagogical reality in the inseparable unity of these two positions.

Purpose. The purpose of the paper is to reveal approaches to the definition of the essence of educational and upbringing spaces in the institution of higher education (IHE) as pedagogical categories.

Results. Problems of education and training of a specialist tend to be considered in conjunction with other pedagogical systems and social phenomena in society. But the term “system” as “a set of elements that are in relationships and ties to each other, form a certain integrity, unity”, does not take into account the processes occurring outside its borders and give it a significant effect. The terms “space” and “educational space” appear more often in scientific studies.

The educational space of the IHE includes an upbringing space in which it is carried out the pedagogically expedient activity on actualization and support of the student’s personal and professional self-development. The categorical apparatus of pedagogy has enriched the concept “educational space” with the new meanings thanks to the scientific studies of L. Novikova, I. Demakova, N. Selivanova, and others.

Conclusion. The author of the paper understands under the educational space the pedagogical category, the coherent integrative unit of society and the world educational space, normative or spontaneously structured, having its own coordinate system; it contributes to the effective preparation of a pedagogue for pedagogical interaction, his/her social self-determination, cultural, personal, mental and emotional development, general pedagogical and linguistic training, changes in personal world view and behaviour.

The essence of the educational space is forming a future teacher’s readiness for pedagogical interaction, which is a necessary integrative quality of the individual and prone to environmental influences. As parts of the environment there are educational and upbringing activities that are included into a holistic educational space, where the personalities of the lecturer and the student act as the central part, form the personal educational space. The structure of the educational space is represented by sides-borderlines: of sociocultural; communicative-linguistic, affective-linguistic orientation.

REFERENCES

1. Berdiaev, N. A. (2006). *O naznachenii cheloveka [On the Purpose of Man]*. Moskva: AST: AST MOSKVA: KHRANITEL [in Russian].
2. Vilenskii, M. Ia., Meshcheriakova, E. V. (2010). Obrazovatelnoe prostranstvo kak pedagogicheskaiia kategoriia [Educational Space as a Pedagogical Category]. *Pedagogicheskoe obrazovanie i nauka – Pedagogical Education and Science*, 8–12 [in Russian].
3. Havryliuk, V. Yu. (2016). Teoretychni aspekty stvorennia ta funktsionuvannia informatsiino-osvitnoho seredovyscha suchasnoho pozashkilnoho navchalnoho zakladu [Theoretical Aspects of Creation and Functioning of the Information and Educational Environment of a Modern Out-of-School Educational Institution]. *Narodna osvita – Public Education*, 3, 49–57 [in Ukrainian].
4. Ginetsinskii, V. (1973). Problema strukturirovaniia mirovogo obrazovatel'nogo prostranstva [The Problem of Structuring the World Educational Space]. *Pedagogika – Pedagogy*, 3, 10 [in Russian].
5. Krylova, N. B. (2000). Kulturologiia obrazovaniia [Culturology of Education]. *Narodnoe obrazovanie. Ser. «Novye tcennosti obrazovaniia» – Public Education. Series “New Values of Education”*, 10 [in Russian].
6. Lobach, N. V. (2014). Osvitnie seredovysche yak zasib formuvannia informatsiino-analitychnoi kompetentnosti studentiv [Educational Environment as a Means of Forming Information-Analytical Competence of Students]. *Naukovi zapysky. Serii: Problemy metodyky fizyko-matematychnoi i tekhnolohichnoi osvity – Scientific Notes. Series: Problems of Methodology of Physical-Mathematical and Technological Education*. Kirovohrad: RVV KDPU im. V.Vynnychenka, 5, part 1, 42–46 [in Ukrainian].
7. Lukina, E. O. (2010). Proektirovanie vospitatelnogo prostranstva vuza: analiz pedagogicheskikh riskov [Designing the Educational Space of the Higher Educational Institution: Analysis of Pedagogical Risks]. *Pedagogicheskoe obrazovanie i nauka – Pedagogical Education and Science*, 4, 69–72 [in Russian].
8. Makar, L. M. (2013). Sutnist osvitnoho seredovyscha v pedahohichnomu protsesi [The Essence of the Educational Environment in the Pedagogical Process]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh – Pedagogy of Forming a Creative Personality at Higher and Secondary Schools*, 30, 229–236 [in Ukrainian].
9. Manuilov, Iu. S. (2000). Sredovoi podkhod k vospitaniuu [Environmental Approach to Upbringing]. *Pedagogika – Pedagogy*, 7, 25–39 [in Russian].
10. Novikova, L. I., Kuleshova, I. V. (1996). Vospitatelnoe prostranstvo: opyt i razmyshleniia [Educational Space: Experience and Reflections].

Metodologiya, teoriya i praktika vospitatelnykh sistem: poisk prodolzhaetsia – Methodology, Theory and Practice of Educational Systems: Search Continues, 5–48 [in Russian].

11. Panchenko, L. F. (2011). Teoretyko-metodolohichni zasady rozvytku informatsiino-osvitnoho seredovyshcha universytetu [Theoretical and Methodological Principles of Developing the Informational and Educational Environment of the University]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Luhansk [in Ukrainian].
12. Selivanova, N. L. (2000). Sovremennye predstavleniia o vospitatelnom prostranstve [Modern Ideas About the Educational Space]. *Pedagogika – Pedagogy*, 6, 35–39 [in Russian].
13. Tkach, T. V. (2008). *Osvitnii prostir osobystosti: psykholohichni aspekt: monohrafiia [Educational Space of Personality: Psychological Aspect: Monograph]*. Kyiv: Zaporizhzhia [in Ukrainian].
14. Tsymbalaru, A. D. (2014). Teoretychni ta dydaktyko-metodychni zasady pedahohichnoho proektuvannia osvitnoho prostoru v shkoli I stupenia [Theoretical and Didactic-Methodical Bases of the Pedagogical Projection of the Educational Space at School of the 1st Grade]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

(переклад зроблено кандидатом філологічних наук, доцентом кафедри іноземних мов ДДПУ Слабоуз В.В.)

УДК 378.11:378.147.001

СИПЧЕНКО Валерій

професор кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

вул. Генерала Батюка, 19, м. Слов'янськ, Донецька обл., 84116

E-mail: pionerv50@gmail.com

КЛИМОВА Валентина

Викладач українознавчих дисциплін, заступник директора з навчальної роботи Комунальний заклад «Покровський педагогічний коледж»

вул. Маршала Москаленка, 149, м. Покровськ, Донецька область, 85302

E-mail: klimval16@gmail.com

УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

© Сипченко В., Климова В., 2019